

**XX. YÜZYILIN BAŞINDA RUS KÜLTÜRÜNDEKİ
«ÖTEKİ ÂLEM»İN KÂŞIFLARI: Y. N. TRUBETSKOY, S. A. YESENİN**

**SEARCHERS "OTHER KINGDOM" IN RUSSIAN CULTURE OF THE
EARLY XX CENTURY: E. N. TROUBETZKOY, S. A. YESENİN¹**

**ИСКАТЕЛИ «ИНОГО ЦАРСТВА» В РУССКОЙ КУЛЬТУРЕ НАЧАЛА XX
ВЕКА: Е. Н. ТРУБЕЦКОЙ, С. А. ЕСЕНИН**

Marianna Andreyevna Galiyeva*

ÖZ

Söz konusu makalede, folklor geleneği ve Rus felsefe düşüncesi bağlamında Sergey Aleksandroviç Yesenin'in sanatı irdelenmiştir. Aynı zamanda, Trubetskoy'un sanat mirası ve Rus masal poetikasının koşutluğu ele alınmıştır. Bununla birlikte Trubetskoy'un sanatının erken döneminde folklorun ikinci rolü sorununa açıklık getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: efsane, folklor, edebiyat, Y. N. Trubetskoy, S. A. Yesenin, masal, «kozmetik alan»

ABSTRACT

The article discusses S.A. Esenin's creativity in the context of the folk tradition and Russian philosophical thought. In addition, the parallelism between the heritage of E.N. Troubetzkoy and poetics of Russian fairy tales is also examined. The issue of "secondary" role of folklorism in the early period of Trubetskoy's art is explained.

Keywords: Myth, Folklore, Literature, E.N. Troubetzkoy, S.A. Esenin, Fairy Tale, "Outer Fence"

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается творчество С.А. Есенина в контексте фольклорной традиции и русской философской мысли. Проводятся параллели к наследию Е.Н. Трубецкого и поэтике русской сказки. Снимается вопрос о «вторичности» фольклоризма в раннем творчестве поэта.

Ключевые слова: миф, фольклор, литература, Е.Н. Трубецкой, С.А. Есенин, сказка, «космическое ограждение»

¹ . DOI: 10.17498/kdeniz.195

* Moskova Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Yakın Dönem Rus Edebiyatı ve Çağdaş Edebiyat Süreci Tarihi bölümü Doktora öğrencisi, Rusya.

* Bu Makale, Anadolu Üniversitesi Araştırma Görevlisi, Moskova Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Yakın Dönem Rus Edebiyatı ve Çağdaş Edebiyat Süreci Tarihi bölümü Doktora öğrencisi Kevser Tetik tarafından çevrilmiştir.

XX. yüzyılın başında yenedünyaya “öteki âlemin” aktif arayışı ve düzeni damgasını vurdu. Bu arayış, bir yandan sosyo-politik şartlara, devrim döneminin ruhuna ve yönlendirmesine, diğer yandan ise söz ve felsefe sanatçılarının bu “öteki âleme” kişisel ilgisiyle kendisine yön bulmuştur. Böyle bir eğilim, yeni köy şairlerinde (новокрестьянские поэты²), özellikle de S. A. Yesenin’in [«Июния», 1918], «Gökyüzü Davulcusu» («Небесный барабанщик»)³ gibi «küçük poema»larında ve yenilenen Evrensel düşünceyi akıl ötesi (zaumny) dille ifade eden avangart poetikada ve 20. yüzyıl poetikasında açıkça görülür. M. İ. Tsvetayeva, “kozmetik alan”³ arayışında ve onaylanmasında «Teller» [«Провода» (1923)] lirik eserinde kutsal ve varoluşsal dünyayı reddederek intikamını onaylar (Suhova 2014:324). Ancak, mademki uzmanların tespitlerine göre Gümüş Çağı, *klasik sözde antikliği* yıkma yoluna gitti, o zaman karşımıza, böyle düşüncelerin kaynaklarının ne olduğu üzerine kaçınılmaz bir soru çıkar. (Smirnov 2008: 24). Bu sorunun ışığında kültürün ve edebiyatın efsaneye ve folklorla başvurması son derece güncel bir durumdur.

Filozof Y.N. Trubetskoy, İç Savaş (1917-1922) yıllarında arkaik bilincin özelliklerine ve folklorla başvurmuştur. Ölümünden sonra yayımlanan «Öteki âlem» ve onun “Rus halk masalındaki kâşifler” derslerinde Trubetskoy, gerek Rus devrim felsefesini gerekse folkloru ve **ontolojik bir anahtar** olarak gördüğü Rus masalını irdelemiştir.

Masaldaki iki ideali, hırsızlık ve yaşam tarzı (metafizik anlamda) ve “başka bir âlem” aramak ve elde etmek ile ideali ayırıştırarak aslında devrim toplumunun gelişiminin olası birkaç vektörünü gösterdi. Ancak, öyle geliyor ki bu dersler, sadece geçen yüzyılın 10’lu - 20’li yılların yaşamı için değil ulusal Rus aksiyoloji anlayışı ve bu problem ışığında Rus edebiyatı açısından da güncelliğini korumaktadır. Konumuza dönersek S. A. Yesenin folklor geleneğini erken dönem sanatında yoğun bir şekilde yansıtmıştır.

S. A. Yesenin’in poetikasında Folklor geleneği her zaman kendisinden bilgiler verir. Bu, A. N. Afanasyev F. İ. Buslaeva ve bütün tezahürlerindeki halk kültürüne (işleme, motif, oymacılık, süsleme sanatı, tek kelimeyle folklorun farklı türleri – bilmeden bilina⁴ geleneklerine kadar) yoğun ilgisi bilinen V. V. Stasov ile bağlantılıdır. Bu durumda şairin poetikadaki folklor biçimleri sorusu ortaya çıkar ki, uzmanların düşüncelerine göre bu biçimler; yaratıcı evre, öğrencilik evresindeki “ikincil” folklor ve geç dönem sanatındaki folklor geleneğinin *gizil varoluşu* şeklinde bölünmesine yol açar (Nalepin 2009: 24).

Yesenin, «Yine uzandı desen gibi» başlıklı erken dönem şiirinde [«Опять раскинулся узорно», (1916)] dünyayı gündelik ve ulvi olmak üzere iki türe ayırır.

Dünyayı gören gözleri,

Глаза, увидевшие землю,

Başka bir dünyaya âşıktı. (Yesenin 1997: C.1, 24). В иную землю влюблены

² Edebiyatta Novokrestyanskiy akımı XX. yüzyılın başında N. Klyuyev, S. Klıçkov, S. Yesenin, P. Oreşin isimleriyle ortaya çıkar. Bu şairler, her şeyden önce köyde yaşama, var olma temalarıyla; daha geniş anlamda ise doğa felsefesi sorunsalıyla bağlantılıdır. Köylü gökyüzü çiftçisidir, yani gizil bilgilere, evrene ve gökyüzüne ulaşmaya çalışan kişidir.

³ Kozmik alan- alışılmış zaman ve mekân sınırlarının dışında olan, kozmik ruha ulaşabilmek için kavranması gereken bir alan ve ciddi ontolojik bir problemdir. Bu problem zamanında Marina Tsvetayeva, filozof Pyotr Uspenskiy ve şair Velimir Hlebnikov tarafında ele alınmıştır.

⁴ Bilina, Antik Rusya’yı, kahramanlığı, yurtseverliği ve bahadırların zaferlerini konu alan şarkı anlatılar, destanlardır. Rus sözlü halk sanatının bir türüdür.

Yesenin'in erken dönem şiirinde M. Yu. Lermontov'un etkisi görülür, ayrıca bu dönemde kozmik imgeler de göze çarpar:

Parlak yıldızlar, yüksekteki yıldızlar!

İçinizde neleri barındırıyor, neleri gizliyorsunuz? (Yesenin 1997: C.4, 8).

Звездочки ясные, звезды высокие!

Что вы храните в себе, что скрываете?

Ancak burada şu soru ortaya çıkar: sadece romantizmin veya etkisi neredeyse dönemin bütün genç şairleri tarafından hissedilen sembolizmin doğasından dolayı mı Yesenin'in poetikasında böyle bir dünya ayrımı ortaya çıkmaktadır? (Böyle bir dünya ayrımı daha sonra Yesenin'in «küçük poemalarında», özellikle de «Gökyüzü Davulcusu» [«Небесный барабанщик»] (1918)] ve «Pantokrator» [«Пантократор»] (1919)] poemalarında da görülür).

«Geliş» («Пришествие»), «İnoniya» («Инония»), «Gökyüzü Davulcusu» («Небесный барабанщик») poemaları şairin yaşadığı dönemde devrimsel renkliliğiyle eleştirileri üzerine çeker: şairin sanatı, bir yandan eserlerindeki Mayakovski etkisi ve güçlü imajinizm etkisinden ötürü olumsuz değerlendirilirken, diğer yandan ise “belki de N. A. Klyuyev kadar büyüyecek” yeni bir yetenek olarak gösterilir (Yesenin 1997: C.2, 319). Ancak şimdi sosyal ve tarihî sınırlamalardan kurtulma imkânı ortaya çıktığından “küçük poemalarında” Yesenin' in Klyuyev'e, Mayakovski'ye veya başka birine öykünmediğini, kendisinin başlı başına gerçek bir yenilikçi olduğunu söylemek mümkündür:

O Rusya, Meryem ana,

Ölümlü alan ayaklar altına!

Yıldızların rahminden

Gittin gökyüzü katmanına. (Yesenin 1997: C.2, 47).

О Русь, Приснодева,

Поправшая смерть!

Из звездного чрева

Сошла ты на твердь.

Rusya, şairin bilincinde “yıldızlı bir karın” ile ilişkili, başka bir deyişle “uzay” ile bağlantılıdır. «Pantokrator» poemasında bütün yer küresi genellikle bir çeşit arabası, folklor da uzay gemisini çağrıştıran bir çeşit koşum olarak algılanmaktadır:

Biz gökkuşağını sana — kavisle,

Kutup dairesini koşuma.

Ah, götür bizim yerküresini

Başka bir yola. (Yesenin 1997: C.2, 75).

Мы радугу тебе — дугой,

Полярный круг — на сбрую.

О, вывези наш шар земной

На колею иную.

Poemanın sonunda erken dönem eserlerinde ortaya çıkmış olan *başka bir dünya* gerçeği görülür:

*Ve onlar, onlar, sistekiler
Gökyüzündeki kandille bizi içsinler,
Kendi alanlarından görsünler,
Bizim onlara gittiğimizi (Yesenin 1997: C.2, 76).*

*И пусть они, те, кто во мгле
Нас пьют лампадой в небе,
Увидят со своих полей,
Что мы к ним в гости едем.*

«Öteki âlem» [«Tekrar desen gibi uzandı», («Opyat raskinulsya uzorno», 1916)], «mutlu dünya» («Pantokrator», 1919), «Girdap bir süvari birliği gibi ulaşmaya çalışıyor // yeni bir dünya kıyısına» («Gökyüzü Davulcusu»), [«Небесный барабанщик»1918)], «iskeleden ayrılan Rusya» [«Ürdün Güvercini», [«Иорданская голубица»1918)] bütün bunlar Yesenin'in poetikasındaki ifade biçimleridir; tarihî devrim formülleri değil, Rus folklor poetikasında kendi kaynakları olan tarih ötesi formüllerdir. Süvari, inek, çan, kubbe gibi gökyüzü imgeleri genetik köklerle Yesenin ile hem Rus masalıyla, hem bilina gelenekleriyle hem de bilmeceyle bağlantılıdır. Bu bağlamda «Başkalaşım» [«Преображение», (1917)] poemasındaki «Tanrım, buzağıla!» çağrısı sıradan mecazî bir kelime oyunu değil, daha çok tahkîr edici bir çağrı, «pagan bir hamle» olarak algılanır. Elbette Yesenin, «yavrula» fiilini «timsali ol, cisimleş» yani görün fiiliyle yorumladı, ancak bu sırnaşıkça bir eleştiri olabilirdi. Folklorda böyle bir metafor, uzay ile gemi imgesinin, yani karın (ay, sığın geyiği, domuz, inek) imgesinin birleşimidir ve «kozmetik bariyer» formülüyle bağlantılıdır, yani gücünü doğadan, gökyüzünden alarak insana ışık verir. Böyle bir formül A. Blok'un zaten başvurduğu büyü ve yalvarış poetikalarına girer, başlangıçta onu efsane olgusunu benimseyen masalda bulmak mümkündür. Buna en güzel örnek çar kızının dönüşümü / çar oğlunun bir hayvana dönüşümüdür. Bunun ışığında «arkana bak» fiilini dikkate almak gerekir. Aynı söz basit halk söyleyişine dönüşür: dönüşmek (obvorachivatsya (obernutsya, obvernutsya) fiilleri değişimi, dönüşüm, kendini herhangi bir kılık ile kapatmak anlamlarına gelir. Buradan bulutlarla karartılmış güneş hakkında bir düşünce doğar; sanki güneş bu hayvanların postlarında (çoğunlukla kurt ve ineğin) doğar, efsane bulutları kişileştirir: «bulut, giyinmek, sarmalanmak» (Afanasyev 1986:167). Yesenin poemalarındaki bu özellikleri M. Tsvetayeva'nın « Otobüs » («Автобус») poemasıyla karşılaştırmak mümkündür:

*-Dünyanın yeşilliği vuruyordu yanaklara
Ve dönüşüyordu şafağa! (Tsvetayeva 1994: C.3, 754).*

*- Зелень земли ударяла в щеки
И оборачивалась – зарей!*

Yesenin'de:

*Dünyayı çingıraklarla
Asacağız gökkuşağına. (Yesenin1997: C.2, 70).*

*Бубенцом мы землю
К радуге привесим.*

Puşkin'in Lyudmila'sı, Çernomor'un kapağını/şapkasını çıkarmaya çalışır sonucunda başarır ve görünmez olur ve dönüşür:

*Lyudmila şapkaıyla dönmeye başladı;
Kaşları düzgünce yana yatırılmış,
Ve arkadan öne doğru taktı.
O da ne? O eski günlerin mucizesi!
Lyudmila aynada kayboldu;
(Puşkin: 1977—1979: C.4, 38).*

*Людмила шапкой завертела;
На брови, прямо, набекрень,
И задом наперед надела.
И что ж? о чудо старых дней!
Людмила в зеркале пропала;*

Halkın efsane şiirleri anlayışına göre böyle bir «semavi» değişim arkaik bilinçte şapka veya pardösüyle görünmez olmak olarak tasavvur edilir (Afanasyev 1986:167). «Tanrım, yavrula!» çağrısı doğanın ve insanın uykudan uyanışını, karanlığı yarıp aydınlığa ulaşmasını konu alan *kozmetik yıllık döngüyle* alakalıdır (Trubetskoy 1922: 20). Y. N. Trubetskoy'un düşüncelerine göre Rus masalının karakteristik özelliklerindedir. Ve «Başkalaşım» isminin kendisi bize insanın, dünyanın ve Rusya'nın gücünü doğadan, yıldızlar hakkındaki bilgisinden aldığını anlatır:

*Ve akşamdan geceye,
Güneşi batmayan yeri överek,
Yıldızların yardımıyla kehanette bulunacak
Gümüş renkli tahıl ürünleri (Yesenin1997: 56).*

*И от вечера до ночи,
Незакатный славя край,
Будет звездами пророчить
Среброзрачный урожай.*

Yesenin'in küçük poemalarının «Devrimci», paradoks imgeleminin (zamanında eleştirmenler böyle tanımladılar) arkaik bir doğası vardır; efsane mutlaka metaforun arkasına gizlenir (O. M. Freidenberg teorik olarak bu sorunu işlemiştir), folklor ise bu durumda «turnusol kâğıdı» görünümüne girer. Bu sebeplerden dolayı Yesenin'in erken dönem sanatında kabaca bir rol üstlenen öykünme, folklorun ikinci rolü zamanla ortadan kalkar. Her şiiri ve «küçük poeması» üzerinde ayrı ayrı durmayıp bütün bölümlerde gereken açıklamanın yapılma gereğinin duyulmasının, aktarılan düşüncelerin Yesenin'in erken dönem poetikası ile derin folklor geleneği arasındaki etkileşimin ne denli zor olduğunu ortaya koymak açısından yeterli olduğunu düşünüyorum. Böylece, profesyonel bir bilim adamı olarak filozof Trubetskoy, kavramsal olarak folklor olgusunun anlamını kavramıştır, folklorik-felsefi bir anahtar içinde «öteki âlem» arayışını gerçekleştirmiştir. Böylece S. A. Yesenin ve de diğer birçok şair XX. yüzyılın başında efsanenin gücüne başvurarak böylelikle ruhsuz zamanın dünyevi süresinden uzaklaşarak bu sanatsal düzlemde bu arayışı gerçekleştirmişlerdir (Toporov 1988: 11).

ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Афанасьев А.Н. Сказка и миф // Афанасьев А.Н. Народ-художник: Миф. Фольклор. Литература. – М.: Сов. Россия, 1986.

2. Есенин С.А. Полн. собр. соч.: В 7 т. – М.: Наука: Голос, 1997.
3. Налепин А.Л. Фольклоризм как форма и содержание в поэзии Н.А. Клюева и С.А. Есенина (опыт сравнительного анализа) // Налепин А.Л. Два века русского фольклора: Опыт и сравнительное освещение подходов в фольклористике России, Великобритании и США в XIX – XX столетиях. – М.: ИМЛИ РАН, 2009.
4. Пушкин А.С. Полн. собр. соч.: В 10 т. – Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1977—1979.
5. Смирнов В.А. Семантика образа Астарты в поэтическом мире А.А. Кондратьева // Александр Кондратьев: исследования, материалы, публикации. – Рівне: Волинські обереги, 2008.
6. Сухова А.В. Безмерность мира поэта в идиостиле М.И. Цветаевой // Актуальная Цветаева 2012 – к 120-летию со дня рождения поэта. XVII Международная научно- тематическая конференция 8-10 октября 2012. Сборник докладов. – М.: Дом-музей Марины Цветаевой, 2014.
7. Топоров В.Н. О ритуале. Введение в проблематику // Топоров В.Н. Архаический ритуал в фольклорных и раннелитературных памятниках. – М.: Наука, 1988.
8. Трубецкой Е.Н. Подъем в «иное царство» и дальний путь в запредельное // Трубецкой Е.Н. «Иное царство» и его искатели в русской народной сказке. – М.: Тип. Боровинско-Волдайского Кустарного и Сельско-Хозяйств. Союзного Т-ва., 1922.
9. Цветаева М.И. Собр. Соч.: В 7 т. – М.: Эллис Лак, 1994. С.499. Т. 3.

КАУНАКҶА:

1. Afanasyev A. N.: (1986). Skazka i mif // Afanasyev A. N. Narod-hudojnik: Mif. Folklor. Literatura.– М.: Sov. Rossiya
2. Yesenin S. A.: (1997). Polnoe sobraniye sochineniye: v 7 tomah– М.:Nauka: Golos
3. Nalepin A. L.: (2009). Folklorizm kak forma i sodержaniye v poezii N. A. Klyuyeva i S. A. Yesenina (opit sravnitel'noy analiza // Nalepin A. L. Dva veka russkovo folklor: Opit i sravnitel'noye osvesheniye podhodov v folkloristike Rossii, Velikobritanii i SŞA v XIX – XX stoletiyah. – М.: ИМЛИ РАН
4. Puşkin A. S.: (1977—1979). Polnoe sobraniye sochineniye: v 10 tomah. – Leningrad.: Nauka. Leningradnoye otdeleniye
5. Smirnov V. A.: (2008). Semantika obraza Astarty v poeticheskom mire A. A. // Aleksandr Kondratyev: issledovaniya: materialı:– Pivne: Volinski oberegi
6. Suhova A. V.: (2014). Bezmernost mira poeta v idiostile M. İ. Tsvetayevoy //Aktualnaya Tsvetayeva 2012– k 120-letiyu so dnya rojdeniya poeta. XVII Mejdunarodnaya nauchno - tematicheskaya konferentsiya 8-10 Oktyabr 2012.Sbornik dokladov. – М.: Dom-muzey Marini Tsvetayevoy
7. Toporov V. N.: (1998). O rituale. Vvedeniye v problemetiku // Toporov V. N. Arhaicheskiy ritual v folklornih i ranneliteraturnih. – М.: Nauka
8. Trubetskoy Y. N.: (1922). Podyom v «inoye tsarstvo» i dalniy put v zapredelnoye // Trubetskoy Y. N. «İnoye tsarstvo» i yivo iskateli v russkoy narodnoy skazke. – М.:Tip. Borovinsko- Voldayskogo Kustarnovo i Selsko-Hozyaystv. Soyuznoy tvorchestva.
9. Tsvetayeva M. İ.: (1994) Sobraniye sochineniye: V 7 tomah. – М.: Ellis Lak, S.499. Т. 3.